

(i) O konaní, ktoré zjednocuje (ii) konania o ústavnej sťažnosti, v ktorých sa preskúmava (iii) konanie, ktoré je súčasťou (iv) iného konania

Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku

k výroku a odôvodneniu uznesenia ústavného súdu sp. zn. PLz. ÚS 1/2024

zo 7. mája 2024

1. Odpočúvanie. Ústavná sťažnosť. Obidvoch týchto tém sa týka zjednocovacie uznesenie sp. zn. PLz. ÚS 1/2024, ku ktorému som sa rozhodol v súlade s § 67 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripojiť odlišné stanovisko. Ochrana súkromia pred zabezpečovaním informácií podľa § 114, § 115 a § 116 Trestného poriadku (ďalej pre zjednodušenie len „odpočúvanie“) je ústavnoprávne vážna záležitosť. Moje obavy sa ale rovnako, ba možno ešte viac než ochrany pred odpočúvaním týkajú spôsobu, akým sa v uznesení – v jeho výroku, uvažuje o ústavnej sťažnosti.

2. Nadpisom, ktorým uvádzam svoj text, chcem poukázať, že v zjednotení ide o nie menej ako o štyri konania: Konanie o príkaze na odpočúvanie, trestné konanie, konanie o ústavnej sťažnosti a zjednocovacie konanie. Už nadpisom som chcel naznačiť autonómnosť konania o príkaze na odpočúvanie, osobitosť ústavnej sťažnosti, dôležitosť zjednocovacieho konania a komplexnosť konania trestného.

3. Keď pred takmer 18 rokmi ústavný súd prvýkrát zjednotil právne názory medzi svojimi senátmi (PLz. ÚS 1/06), prebehla na ústavnom súde diskusia, či je vhodné podávať disenty k zjednoteniam, pretože to môže pôsobiť, povedzme, nekooperatívne. Rozumiem. V predmetnej veci však nejde o priklonenie sa k jednému z dvoch možných výkladov, ale už o posúvanie obvyklého vnímania pojmu *právnych prostriedkov nápravy*. O dotknutie sa podstaty ústavnej sťažnosti. Ide tu o náš spoločný jazyk súdnej kontroly ústavnosti, a to už je dôvod na dissent.

4. Podstata sporu je nasledujúca: Ak sa stíhaný jednotlivец dozvie, že je odpočúvaný alebo bol odpočúvaný, a má pochybnosti, či odpočúvanie malo oporu požadovanou ústavnou ochranou súkromia, tak podľa zjednocovacieho uznesenia musí vyčkať, kým prebehne celé trestné konanie vedené proti nemu, a ak dôkaz nie je v odôvodnený označený za nezákonný, tak až potom sa možno proti odpočúvaniu brániť ústavnou sťažnosťou.

5. Podľa môjho názoru z aktuálnej právnej úpravy vyplýva, že ak sa stíhaná osoba dozvie, že je odpočúvaná alebo bola odpočúvaná, a má pochybnosti, či malo oporu požadovanou ústavnou ochranou súkromia, tak sa môže proti zásahu brániť ústavnou sťažnosťou.

6. Odpočúvanie je natoľko závažným zásahom do slobody, že trestný poriadok predpokladá v podstate osobitné „mikrokonanie“ o jeho povolení. Podľa § 132 ods. 2 zákona o ústavnom

súde, ktorý je konkretizáciou čl. 127 ústavy, *ústavná sťažnosť je neprípustná, ak sťažovateľ nevyčerpal právne prostriedky, ktoré mu priznáva zákon na ochranu jeho základných práv a slobôd*. Uvedené ustanovenie nenáhodne reflektuje formuláciu čl. 13 dohovoru a v podstate aj čl. 46 ods. 1 ústavy, ktorý má k *právu na účinný prostriedok nápravy* blízko.

7. Z uvedených ustanovení je zrejmé, že právny prostriedok má byť (i) v rukách dotknutého jednotlivca a (ii) je efektívny pri ochrane základných práv.

8. Hlavné pojednávanie trestného konania, ktorého cieľom je rozhodovať o vine a treste a ktorého hýbateľom je štátna moc – nie jednotlivec, takýmto prostriedkom nie je, a preto nie je naplnením § 132 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

9. Rozumiem, že môže pôsobiť kontrain intuitívne, že uprostred bežiaceho konania preskúmava iný súd, či zásah súvisiaci so získavaním dôkazu je ústavne súladný. Vznikajú potom otázky, ako sa má všeobecný súd s rozhodnutím ústavného súdu vysporiadať. Iste. Ale opačný prístup by znemožňoval testovať najzávažnejšie zásahy do slobody, a tak precízne a v rozmanitosti situácií nastavovať štátnej moci štandardy používania odpočúvania – naplňovať objektívnu funkciu ústavnej sťažnosti. Tá spočíva v tom, že ústavná sťažnosť chráni nielen ústavné práva sťažovateľa, ale okrem toho má usmerniť aj riešenie obdobných vecí v budúcnosti a umocniť celkovú právnu istotu (III. ÚS 134/2021; porov. Zuck, R. Das Recht der Verfassungsbeschwerde. 5. Auflage, München : C. H. Beck, 2017, s. 29 a nasl.). Odpočúvanie je aj na bádateľskej úrovni samostatná téma vyžadujúca monografické spracovanie (porov. Čentíš, J. Odpočúvanie – procesnoprávne a hmotnoprávne aspekty, C. H. Beck, Bratislava 2013).

10. Azda najčastejšie sťažovatelia ústavnou sťažnosťou namietajú porušenie čl. 46 ods. 1 ústavy, prípadne aj čl. 20 ods. 1 ústavy rozhodnutím týkajúceho sa majetkového sporu, teda či súd neprekročil ústavu pri rozhodovaní horizontálneho sporu rovných jednotlivcov. Typickejším, hoci menej častým predmetom ústavnej sťažnosti sú však prípady, kde ide o vertikálny mocenský zásah do slobody, teda prípady obdobné odpočúvaniu v prípravnom konaní. Práve pre (i) invazívnosť týchto zásahov a kvôli (ii) negatívnej skúsenosti z minulosti vznikla ústavná sťažnosť a ústavný súd vôbec.

11. Preto úlohou ústavného súdu pri rozhodovaní o ústavných sťažnostiach nie je konkurovať všeobecným súdom, ale kvôli ústavnému *dôrazu na ochranu individuálnej slobody* vzhľadom na náš *historický vývoj* ešte raz *preveriť*, či všeobecné súdy, ktoré sú tiež viazané ústavou a zákonmi, pri aplikácii práva dali zadosť ústave (porovnaj II. ÚS 480/2014, bod 33, II. ÚS 307/2014, bod 60). Treba ešte dodať, že práve kvôli významu tohto „overovania“ mocenských zásahov ústavnou sťažnosťou, podobne ako pre derogovanie zákonov, musia byť ústavní sudcovia nadaní silnou demokratickou legitimitou danou parlamentom a prezidentom.

12. Aby ústavná sťažnosť túto úlohu plnila, tak má v porovnaní s opravnými prostriedkami osobitné vlastnosti, ku ktorým patrí jej *univerzálnosť* a *pružnosť*. Ústavná sťažnosť je na rozdiel od tradičných opravných prostriedkov budovaných „zdola“ skonštruovaná dodatočne, „zhora“, aby pokryla rozhodnutia a zásahy verejnej moci *v ich celej šírke a rozmanitosti* (II. ÚS 50/2015).

13. Vďaka „plasticite“ ústavnej sťažnosti tak môže ústavný súd preskúmať rozmanité zásahy, ktoré vznikajú *počas konaní* – pokrývať zásahy, akými sú vznesenie obvinenia (III. ÚS 2/09, II. ÚS 311/2010, II. ÚS 356/2016), predbežné opatrenia, NeC konania o nevyhlásení sudcov či kasácie kasácií (IV. ÚS 273/2021). Štrasburský súd z pozície medzinárodného súdu posudzuje konanie ako celok, zatiaľ čo domáci ústavný prieskum vyžaduje analytickejší prístup z hľadiska rôznosti zásahov a chránených základných práv.

14. Ústavnú sťažnosť preto nemožno po vzore bežných opravných prostriedkov vtesnať na záver konania, pretože to môže poprieť jej zmysel – efektívne overenie ústavnosti zásahov. Skutočnosť, že zákon o ústavnom súde umožňuje odpustiť vyčerpanie „nesporných“ právnych prostriedkov nápravy (§ 132 ods. 3), je prejavom zmienenej flexibility ústavnej sťažnosti. Vyžadovanie nenárokových „právnych prostriedkov nápravy“ je popretím tejto flexibility.

15. V doterajšej rozhodovacej činnosti ústavného súdu nie je žiadne rozhodnutie – žiadna skúsenosť s riešením, ktoré predpokladá schválené zjednocujúce uznesenie. Ak by sa o príkaze na odpočúvanie rozhodlo hneď, bola by jeho ústavnosť ustálená. Konanie o ústavnej sťažnosti je vlastne konaním o určovacej „žalobe“, v ktorom sa formálne – výrokom určí, či boli porušené uplatnené základné práva. Trestné konanie je veľmi komplexné, a nie je vopred jasné, či a akým spôsobom bude vyjadrená nezákonnosť odpočúvania. Trestné konanie môže byť ukončené viacerými spôsobmi. Nie je zrejmé, či a v akom rozsahu by ústavný súd určite preskúmal ústavnosť odpočúvania, aj po oslobodzujúcom rozsudku, či zastavení konania.

16. Štrasburský súd v situáciách, keď sa vlády bránia, že sťažovateľ nevyčerpal opravné prostriedky, vyžaduje, aby existencia tých prostriedkov, ktoré mal sťažovateľ podľa vlády vyčerpať, bola dostatočne určitá nielen v teórii, ale aj v praxi [„The existence of the remedies in question must be sufficiently certain not only in theory but also in practice, failing which they will lack the requisite accessibility and effectiveness (see *Akdivar and Others v. Turkey*, 16 September 1996, § 66, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV)“]. Rovnaká požiadavka nevyplýva len z dohovoru, ale aj vnútroštátne z § 132 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

17. Nadobúdanie poznatkov nášho trestného práva k nezákonným dôkazom je aj z objektívnych dôvodov na začiatku dlhej cesty. K téme je pomerne málo judikatúry, aj keď ide o osobitný dovolací dôvod [§ 371 ods. 1 písm. g) Trestného poriadku – *rozhodnutie je založené na dôkazoch, ktoré neboli súdom vykonané zákonným spôsobom*], či literatúry. Nemáme ešte dokonale ustálené, čo presne je nezákonný dôkaz a ako presne má súd s takýmto dôkazom zaobchádzať. Aj z tohto hľadiska je azda predčasné sa v takej významnej miere spoliehať na súdne trestné konanie ako ochranu pred neústavnosťou odpočúvania.

18. Resumé, teda čo som chcel, či nechcel vyjadriť: Nechcel som týmto vyjadriť, že by ústavný súd nemohol nikdy rozhodovať o odpočúvaní po konci trestného konania. Hlavne som chcel vyjadriť, že nie je vhodné zväzovať ústavnú sťažnosť uniformným procesom, a robiť tak z nej nový opravný prostriedok, ďalšiu opravnú inštanciu. Chcel som vyjadriť, že musíme dôverovať samým sebe, ústavnému súdu, jeho sudcom, že dokážu v každom jednotlivom prípade posúdiť moment, v akom štádiu konania je potrebné poskytnúť ústavnú

ochranu a dôverovať právny zástupcom, že túto nutnosť kompetentne a presvedčivo vyjadria v ústavnej sťažnosti.

V Košiciach 7. mája 2024

Peter Straka
sudca